

DRUŠTVO | 5/10/2023. | PIŠE Goran Gazdek

Krila revolucije ponovo lete

Mogu barbarski minirati spomenike, ali ih ne mogu ukloniti iz naše memorije i zatamniti im sjaj, rekla je Požežanka Kata Holjevac prilikom okupljanja u Kamenskoj, gdje je uz pomoć virtualne stvarnosti oživljen veličanstveni “Spomenik pobjedi revolucije naroda Slavonije”

Srušen dinamitom, uzdignut svjetlošću – spomenik u Kamenskoj

FOTO Sandro Lendler

ije tog dana bilo prazničnih zastava i crvenih marama, volontera koji bi ljudima na revere i bluze kvačili prigodne značke, partizanskih pjesama i koračnica,

Nantifašističkih parola i revolucionarnog znamenja. Ništa nije bilo kao nekad, a narod se opet kamenim stubama, dostojanstveno i ponosno, uspinjao na brežuljak Blažuj. Baš kao onda kad se ovamo u Kamensku, povrh križanja cesta Požega-Pakrac-Voćin, dolazilo obilježiti važnije datume i obljetnice NOB-a uz monumentalni “Spomenik pobjedi revolucije naroda Slavonije”, remek-djelu znamenitog kipara VOJINA BAKIĆA.

Pristizalo se proteklog vikenda iz okolnih sela, ali i sa cijelog istoka i zapada Hrvatske, vidjeti iznova oživljenu skulpturu koja je pune 24 godine, otkako je 1968. postavljena pa sve do 1992. kada je srušena, bila simbol živog zajedništva ljudi požeškoga kraja.

– Ona je tu i danas, iako je već 31 godinu nema. Mogu barbarski minirati spomenike, ali ih ne mogu ukloniti iz naše memorije i zatamniti im sjaj. Sva lijepa sjećanja vezana su uz tu Bakićevu skulpturu, od obiteljskih izleta i druženja do sletova, radnih akcija i dočeka Titove štafete koja bi ovdje “prespavala” dok bismo je mi čuvali, pa zorom ispraćali na daljnji put. Te, 1968. godine kad je podignuta, rodila sam kćer. Naši rođaci iz drugi gradova i svi ovdašnji prijatelji, njezini i moji, jedva bi dočekali da se ovdje sastanemo, poigramo i zajedno fotografiramo – govori Požežanka KATA HOLJEVAC koja je sa svojom sestrom ANKOM MODRIĆ još u rano popodne zauzela mjesto na klupi nasuprot umjetničke instalacije realizirane tehnikom proširene stvarnosti, izvedene ondje gdje je nekad stajao Bakićev rad.

**Ljudi su nekad ovamo dolazili s ciljem, ali se i za
proputovanja u Kamenskoj zaustavljalo. A onda je došlo
vrijeme zaborava i negiranja povijesti: htjelo se izbrisati sve
što se generacijama stvaralo, kaže Anka Modrić**

Namjera multimedijalnog umjetnika SANDRA ĐUKIĆA i kustosice DAVORKE PERIĆ, autora te prostorne intervencije nazvane “Tišina koja je srušila spomenik”, bila je prekinuti javnu šutnju i ukazati na to da je uništeno remek-djelo posvećeno NOB-u i dalje duboko urezano u svijest mnogih ljudi, ali i upisano u svjetsku umjetničku povijest. U tome su ih, kao inicijatori i organizatori cijelog projekta, podržali autor koncepta MILORAD PUPOVAC i SNV.

Iščekujući početak programa osluškujemo kako drugi govore o tome što im je osobno značila svjetlost koja se na sve strane širila s raširenih spomeničkih krila. Ili kako im je prijatelj, bivši partizanski kurir, radio ovdje kao čuvar. I kako su vlastitim novcem i vlastitim rukama, obnavljali grob narodnog heroja NIKOLE DEMONJE, tik do Bakićeve skulpture.

– Maštali smo o tome kako ćemo jednom i ta krila vratiti, pa smo sada sretne što ih vidimo makar u ovakvom obliku. Ljudi su nekad ovamo dolazili s ciljem, ali se i za proputovanja u Kamenskoj zaustavljalo. A onda je došlo vrijeme zaborava i negiranja povijesti: htjelo se jednostavno, kao gumicom, izbrisati sve što se generacijama stvaralo i gradilo – rekla nam je Anka Modrić. Kako su se sestre nosile sa sada već davnim rušenjem spomenika, mogli smo pretpostaviti.

– Nemojte nas to pitati, užas! Čule smo za to isti dan, ali nismo mogle vjerovati da se takav vandalizam događa. Kadgod danas prolazimo ovuda, idući za Pakrac ili Zvečevo, pogledom tražimo spomenik kojeg više nema. Pa nam bude bolno pri duši i srcu – kažu nam usuglašeno.

Sve više svijeta prilazi instalaciji, obilazi oko nje i fotografira; među njima je i NEVENKA PUAČ, također iz Požege. Kaže nam da ovakvu svečanost nije mogla propustiti ni unatoč bolesti, ako zbog ničeg drugog, onda zato što je na dan svečanog otkrivanja spomenika od JOSIPA BROZA TITA, 9. studenoga 1968., kao uzorna omladinka polagala vijenac i to zajedno sa SAVKOM DABČEVIĆ-KUČAR i MIKOM TRIPALOM.

Ne mogu nam oteti sjećanja – Anka Modrić i Kata Holjevac (Foto: Sandro Lendler)

– Taman sam te godine maturirala, pa sam bila beskrajno ponosna. Osim toga, potječem iz prvoboračke obitelji i odgajana sam u duhu antifašizma. Te tekovine i

danas čuvam, smatram da nema ničeg većeg od čovječnosti. Bila sam očajna kad sam čula da je Bakićev spomenik srušen: ako ne možete graditi, nemojte ni rušiti – poručuje svima Nevenka.

Dok se spušta sumrak započinje program, znatno kasnije nego što se protokolom predviđalo. Njegova moderatorica ANETA VLADIMIROV čita imena volontera koji su danima nesebično krčili šikaru i uređivali prostor kako bi umjetnička instalacija mogla biti postavljena. Potom Milorad Pupovac govori o motivima koji su ga naveli na takav koncept obnove spomenika koji, priznao je pred okupljenima, nikad nije vidio u stvarnosti.

– To je jedna od stvari koje mi nisu davale mira: lakše sam razumijevao ratno bezumlje u kojem je spomenik srušen, nego mirnodopsko neumlje u kojem nije obnovljen. Bolje razumijem onoga tko je, po izjavama svjedoka, stajao pored srušenog spomenika, govoreći da ga je trebalo rušiti, od onih koji danas kažu da i nije upisan u registar kulturnih dobara RH. Doista, ništa nije upisano dok se ne upiše – rekao je Pupovac, ističući kako sam “kipar nije čekao da neki birokrat upiše ili neki drugi neum izbriše njegovo, možda najbolje djelo monumentalne plastike”.

**Lakše sam razumijevao ratno bezumlje u kojem je
spomenik srušen, nego mirnodopsko neumlje u kojem nije
obnovljen, rekao je Milorad Pupovac**

– Čudesni stvaralački um Vojina Bakića i ovaj spomenik upisali su se velikim slovima u registre internacionale, svjetske umjetničke baštine, ako ne i među domaća kulturna dobra i kolektivnu nacionalnu memoriju. Time što je ovaj spomenik ovdje srušen pa ostavljen neobnovljen, nije izgubio njegov autor, koji je dosegnuo stvaralački vrhunac kao rijetko koji umjetnik te vrste. Izgubili smo svi mi koji smo ostali bez tako jedinstvenoga umjetničkog djela – istaknuo je Pupovac.

Požeško-slavonski dožupan NIKOLA IVANOVIĆ, bez čijeg bi angažmana ovaj projekt bilo puno teže realizirati, zahvalio se svima koji su sudjelovali u osmišljavanju i razradi specifične umjetničke kreacije. Pritom je rekao da već dugo u požeškom kraju nije vidio toliko ljudi na jednom mjestu.

– Suočene sa strašnim zločinima ustaša nad nedužnim civilima, naše je djedove u borbi vodila želja za slobodom, pravdom i ljudskim dostojanstvom. Veliko stradanje naroda bilo im je motiv da se organiziraju i formiraju neke od prvih slobodnih teritorija u Europi. Ta ispravna borba slavonskih partizana bila je razlog da im se ovdje podigne spomenik – rekao je Ivanović. Kustosica i autorica projekta Davorka Perić kazala je da se ovom intervencijom napokon prekida tišina koja je

obavijala cijeli ovaj prostor duže od tri desetljeća, posebice mjesto na kojem je stajao velebni Bakićev spomenik.

– Iako smo sada na ispražnjenom mjestu, u svijesti ljudi ostala je upisana svjetlost kao refleksija samog spomenika. Umjetnički rad u velikom formatu, kroz fotografije i video može učiniti velike pomake, pa vjerujem da će ova instalacija i ovaj način komunikacije s nematerijalnom spomeničkom baštinom doći do šire javnosti, potičući institucije na očuvanje važnih povijesnih mjesta, velikih umjetničkih djela i sjećanja na borbu ovdašnjih ljudi da se oslobode fašizma – rekla je Perić, protumačivši okupljenima zašto je cijeli projekt nazvan “Tišinom koja je srušila spomenik”.

Ana Martina Bakić, unuka slavnog kipara (Foto: Sandro Lendler)

– U vrijeme kada je miniran, rečeno je da ga je srušio vjetar. Međutim, prema službenim podacima Državnog hidrometeorološkog zavoda, toga je dana po Beaufortovoj ljestvici vladala tišina – objasnila je. Umjetnik Sandro Đukić izrazio je nadu da idejnim i izvedbenim rješenjem nije narušena izvorna misao velikog kipara.

– Jedna od ideja koja me vodi u svemu što radim jest da je problem estetike uvijek problem etike, odnosno da je ljepota sjaj istinitoga. Kroz ovaj spomenik autor je radikalno pristupio tom problemu i bavio se promišljanjem stvarnosti, s

jedne strane oblikovanjem, a s druge naporom učinjenim da se sve to dogodi – protumačio je, dodavši da je u različite aspekte cijeloga projekta bilo uključeno više od pedesetak sudionika.

– Predivno je bilo vidjeti volontere kako čiste ovaj prostor, to govori o tome da još u sjećanju postoji razlog da se ovdje dogodi ritual kroz koji pojedinci žive u zajedništvu – kazao je Đukić.

O životu i djelu Vojina Bakića, s posebnim osvrtom na “Spomenik pobjedi revolucije naroda Slavonije”, govorila je NATAŠA IVANČEVIĆ, kustosica njegove velike umjetničke retrospektive održane u zagrebačkome Muzeju suvremene umjetnosti potkraj 2013.

– Utvrdili smo da osim fotografija ne postoje drugi dokumenti o ovome veličanstvenom spomeniku. Zahvaljujući upornosti i sreći uspjeli smo doći do jedinog živućeg projektanta tog djela, dr. sc. BORISA MEDJE. On je pristao s nama podijeliti kronologiju gradnje zabilježenu zvučnim zapisom, koji je kao skraćeni transkript objavljen u znanstvenom radu posvećenom izgradnji spomenika – rekla je Ivančević, koja tvrdi da je Vojin Bakić jedno od najvećih imena hrvatskoga modernističkog kiparstva, te da je domaću skulpturu i spomeničku plastiku uveo u apstraktna područja visokog modernizma.

Multimedijalni umjetnik Sandro Đukić (Foto: Sandro Lendler)

– Sa “Spomenikom pobjedi revolucije naroda Slavonije” Bakić odlučno prekida s dotadašnjim kanonima spomenika posvećenih NOB-u te u monumentalnom obliku ostvaruje jedinstvenu sintezu čiste apstraktne forme i simboličkog sadržaja, uzdižući je do univerzalnog simbola pobjede – zaključila je. JOVANA LUKIĆ otpjevala u sklopu programa dvije slavonske pjesme, “Mednu rosu” i “Oj, nevene šestoperu”, a potom nam izjavila da je časno sudjelovati u tako važnim inicijativama, onima kojima se pažnja javnosti skreće na značajne historijske trenutke i događaje te antifašističke simbole i artefakte. Umjetnikova unuka ANA MARTINA BAKIĆ smatra da ova instalacija ulijeva nadu da će remek-djelo njezina djeda biti obnovljeno.

– To je spomenik pobjede svih onih koji su je ostvarili. S njegovim je uništenjem uništen i simbol vječnog svjetla ljudi koji su dali svoj život za slobodu – rekla je. Episkop slavonski JOVAN ĆULIBRK također smatra da je obnova takvih zdanja iznimno bitna.

– Spomenik je srušen da bi se uklonio jedan, a uspostavio drugi narativ. Obnova, makar i ovakva virtualna, neće imati smisla ako se ne obnovi i suštinski narativ koji stoji iza rušenja – kaže Ćulibrk. Predsjednik Građanskog odbora za ljudska prava ZORAN PUSIĆ smatra da je cijeli projekt prvorazredni kulturni događaj.

– Da se ovo događa u Parizu, bilo bi prisutno stotinu hiljada ljudi, među njima i cijela Vlada predvođena premijerom i ministrom kulture. Ovo je *hommage* svjetskom umjetniku i jednom od najvećih kiparskih dostignuća na ovim prostorima, kreaciji koja je pobijedila destrukciju što je prijetila zauvijek ovdje ostati. Bakićev je spomenik sada niknuo kao feniks, a to je zbilja impresivno – izjavio nam je Pusić. Povjesničar IVO GOLDSTEIN ističe da je ovo prvi važan korak prema rekonstrukciji spomenika u izvornom obliku.

– To je značajan doprinos povratku antifašističke baštine i Bakićevom djelu koje je nadraslo antifašističke vrijednosti, jer je ovo jedno od remek-djela svjetske umjetnosti. Njegovom obnovom vraćamo modernitet s obzirom na to da smo već godinama i desetljećima u procesu retradicionalizacije društva sa svim popratnim negativnim vrijednostima. Modernitet i modernost su upravo ono što nam treba – zaključuje Goldstein. ■

Potražite Novosti od petka na kioscima.

Informacije o pretplati pronađite ovdje.

POVEZANI ČLANCI

Marijana Dragičević: Kuća Bakić čuvat će kiparevo svjetlo

Oskvrnut spomenik u Dotršćini

Izložena dosad nepoznata kolekcija Bakićevih crteža

U Kamenskoj uručeno europsko priznanje Sandru Đukiću i SNV-u

Europska nagrada za “Tišinu koja je srušila spomenik”

KOLUMNNE

VIKTOR IVANČIĆ

Povratak u svoju kožu

BORIS DEŽULović

**Vitezovi Bezgrešnog
Kurca**

SINAN GUDŽEVIĆ

Sljedeća je postaja

BORIS RAŠETA

Projekt otpora

POGLEDAJ SVE

**NOVOSTI
HOBOCIJA**
SNV
CHB

PORTAL NOVOSTI
Ljudevita Gaja 7, Zagreb, Hrvatska
Telefon 01 48 11 198
Telefaks 01 48 11 281
E-mail info@portalnovosti.com

KONTAKTI
PRODAJNA MJESTA
PRETPLATA
TISKANA IZDANJA
IMPRESSUM
PRIJATELJI
KOLAČIĆI